

Dovednosti pro život – přístupy ve vzdělávání dospělých

Téma týkající se rozvíjení dovedností pro život u dospělé populace je ve vzdělávání dospělých poměrně novým fenoménem. Proč je dané téma v současné době tak důležité? V posledních letech jsme svědky toho, jak dramaticky se zvyšuje tempo technologických změn a s nimi spojených výzev a problémů. Probíhá intenzivní digitalizace všech možných procesů, které ovlivňují naše každodenní životy, což vyžaduje neustálé osvojování nových dovedností. Dopady nešetřného vztahu k životnímu prostředí jsou natolik významné pro zachování života na naší planetě, že je nezbytné v rámci tzv. zelené transformace posílit gramotnost všech občanů v environmentální oblasti a rozvíjet individuální i společenskou zodpovědnost s ohledem na udržitelnou budoucnost. Další důležitou oblastí, s níž mají mnozí dospělí problémy, je zdravotní gramotnost. Pandemie Covid-19 ukázala, že úroveň zdravotní gramotnosti dospělých není na takové úrovni, aby dokázali omezit zdravotní rizika související s nákazou a dodržovat preventivní opatření.¹

Aby dospělý člověk dokázal zvládat nároky každodenního života a plnohodnotně fungovat v rámci svého osobního života, rodiny, pracoviště i širšího společenství, včetně aktivní participace na životě společnosti, potřebuje ovládat řadu dovedností. Vedle čtenářské, numerické a digitální gramotnosti si dospělí potřebují kontinuálně osvojovat a rozvíjet také řadu dalších dovedností. Jde o dovednosti nebo soubory dovedností a znalostí, které člověku pomáhají zvládat nároky každodenního života a řešit každodenní životní situace s ohledem na širší kontext (sociální, ekonomický, politický, environmentální atd.). To znamená například umět pečovat o své fyzické a duševní zdraví i zdraví ostatních (např. v rodině), zvládat finanční záležitosti, kriticky myslet a vyhodnocovat informace, účastnit se života komunity, zapojovat se do občanské společnosti, chránit životní prostředí a vyrovnávat se se zátěží a stresem.

Osvojení a rozvinutí dovedností pro život (dále životních dovedností) zlepšuje vyhlídky jednotlivce na šťastný, produktivní a naplňující život, což se promítá i do života komunit a celé společnosti.

Výhody rozvoje životních dovedností pro jednotlivce:

- Osvojení praktických dovedností pro orientaci v různých životních situacích
- Získání větší kontroly nad svým životem, zvýšení osobní nezávislosti
- Zvýšení odolnosti (tj. být méně ohrožen/a neúčinnými nebo destruktivními vzorci chování)
- Získání širšího nadhledu a schopnosti „prolamovat“ předsudky
- Zlepšení vlastní kvality života i kvality života své rodiny
- Zvýšení schopnosti bránit svá práva a kriticky reflektovat normy společenství, jehož je členem
- Zvýšení účasti v aktivitách komunity a zapojení do občanské společnosti
- Zvýšení motivace k celoživotnímu učení

Výhody rozvoje životních dovedností pro společnost:

- Populace méně zatížená problémy vznikajícími z neznalosti (zdraví, finance, média, prostředí aj.)
- Úspory ve státním rozpočtu (snížení nemocnosti, finančních problémů občanů aj.)
- Snížení negativních dopadů lidské činnosti na životní prostředí, zlepšení prostředí pro život
- Zvýšení aktivní participace občanů na životě demokratické společnosti
- Snižování projevů neetického, násilného a xenofobního chování

Životní dovednosti jsou praktické, funkční dovednosti, které nestojí osamocně, ale vzájemně se prolínají a doplňují. Vznikají jako reakce na potřeby jednotlivce v situacích reálného života, které vyžadují převzetí odpovědnosti za sebe, společnost a životní prostředí. Představují soubory znalostí, dovedností, kompetencí, hodnot, postojů a návyků potřebných pro orientaci v konkrétní životní oblasti a schopnost je uplatňovat v praktickém životě. Jedná se o jakoukoliv dovednost, která člověka rozvíjí pozitivním směrem.

I když životní dovednosti neexistují izolovaně, je dobré si je pro lepší pochopení rozdělit do témat či oblastí. Dále následuje výběr několika oblastí, které jsou specifikovány v navazujících textech. Jde pouze

¹ Viz https://www.uzg.cz/wp-content/uploads/2021/06/Behavioralni_aspekty_COVID-19.pdf

o příklady, jak se můžeme na životní dovednosti dívat a lépe jim tak porozumět. Tento výčet má sloužit pouze jako zdroj inspirace pro směřování úvah o daném tématu. Pro život jsou důležité i mnohé další dovednosti, které lze zařadit do jiných oblastí, a některé dovednosti nelze do některé z oblastí zařadit vůbec. Zároveň platí, že oblasti jsou vymezeny pro účel lepší orientace v životních dovednostech a je možné se na ně dívat různě. Oblasti je možné i účelně vzájemně kombinovat, protože mnohé životní dovednosti spolu úzce souvisí.

- **Zdravotní gramotnost:** odpovědně pečovat o své zdraví i zdraví svých blízkých, uplatňovat zásady zdravého životního stylu a využívat zdravotní informace a služby v zájmu udržení dobrého zdraví a kvality života.
- **Finanční gramotnost:** odpovědně se rozhodovat ohledně svých i rodinných financí, udržitelně hospodařit s penězi a využívat finanční produkty a služby v souladu s vlastními cíli a plány.
- **Environmentální gramotnost:** pečovat o životní prostředí, odpovědně jednat a rozhodovat se ve prospěch životního prostředí a svým jednáním podporovat udržitelnou budoucnost.
- **Mediální gramotnost:** orientovat se v nabídce mediálních produktů, kriticky vnímat a vyhodnocovat obsah mediálních sdělení a vytvářet vlastní mediální obsahy.
- **Občanská gramotnost:** aktivně se zapojovat do občanské společnosti a do demokratických procesů, vnímat spoluzodpovědnost za stav a vývoj společnosti, projevovat porozumění a respekt k náboženským a kulturním rozdílům.
- **Sociální a emoční gramotnost:** utvářet a rozvíjet respektující vztahy, empaticky komunikovat s druhými, pracovat v týmu, smírně řešit konflikty, vyjednávat, srozumitelně vyjadřovat a zvládat vlastní emoce a citlivě reagovat na emoce druhých lidí.

Životní dovednosti se ne vždy osvojují prostřednictvím formálního vzdělávání, ale často se získávají až zkušenostmi a praxí v každodenním životě, a to většinou nahodile podle konkrétní situace a potřeby. Mnohé soubory dovedností se navíc opírají o důležité osobní vlastnosti, způsoby chování, hodnoty a postoje. Životní dovednosti jsou jedním z hlavních přínosů učení a vzdělávání dospělých spolu se čtenářskou, numerickou a digitální gramotností, které jsou rovněž předpokladem pro začlenění do společnosti i do pracovního života. Proto je vhodné usměrňovat utváření a rozvoj životních dovedností v rámci neformálního vzdělávání.

V současné době v České republice neexistuje systematická podpora rozvoje životních dovedností u dospělé populace. Některé principy nacházíme pouze u vzdělávacích programů pro počáteční vzdělávání (rámcové vzdělávací programy). Velký potenciál pro působení na dospělé představují různé organizace (nestátní neziskové organizace, firmy, knihovny aj.), které dospělým nabízejí vzdělávací aktivity nebo poradenství. Tyto organizace mohou rozpoznat potřeby dospělých v této oblasti a nabídnout jim podporu, případně poskytnout pomoc. Může jít o aktivity, které kombinují rozvoj dovedností z různých oblastí, samostatné vzdělávací kurzy k jednotlivým tématům a jim odpovídajícím dovednostem, případně lze rozvíjet dílčí dovednosti v rámci služeb, které již nabízejí, případně poskytnout přímou podporu při řešení každodenních situací.

Cílem příspěvku bylo otevřít téma životních dovedností pro širší veřejnost a podpořit tím možné změny v dané oblasti. Text tak může posloužit jako zdroj inspirace pro možné začlenění dílčích prvků do již realizovaných vzdělávacích programů nebo pro vytváření programů nových.

O dokumentu

Text vznikl v projektu Evropská agenda pro učení dospělých (2022). Více o projektu na www.eaal.cz.

Financováno Evropskou unií. Text odráží výhradně názory a stanoviska autorů, a nikoli názory a stanoviska Evropské unie nebo Evropské výkonné agentury pro vzdělávání a kulturu. Evropská unie ani poskytovatel grantu za uváděné názory a stanoviska nenesou odpovědnost.